NOAH E. COTSEN LIBRARY OF
YIDDISH CHILDREN'S LITERATURE

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 12954

IN SHLAKHT

Leo Tolstoy

The original of this title comes from the permanent collection of the YIVO Institute for Jewish Research, New York, NY

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

L. N. TOLSTOY—IN SLAUGHTER HOUSE.

אין שלאכט הויז

פון

ל. נ. טאלסטאי

★

ענטהאלט אידעען געדאנקען
[illegible]
און פרעס [illegible]

„НА БОЙНѢ"—Л. Н. ТОЛСТОГО.

ארויסגעגעבען פון
וועגעטאריאנער פעדעראציאן פון אמעריקא
שיקאגא, 1915

13/3252

צענטראלע יידישע ביבליאטעק
[illegible]

L. N. TOLSTOY IN SLAUGHTER HOUSE.

אין שלאכט הויז

פון

ל. נ. טאלסטאי

★

אידיש פון ה. גאלדבערג

★

„НА БОЙНѢ" Л. Н. ТОЛСТОГО.

ארויסגעגעבען פון
וועגעטאריאנער פעדעראציאן פון אמעריקא.
שיקאגא, 1915

מיט אנפראגען איבער וועגעטאריום זיך ווענדען:

H. GOLDBLUM

1516 S. 5th Street, Philadelphia, Pa.

M. A. STOLAR

2429 W. Division Street Chicago, Ill.

J. MOTT

114 W. 14th Street New York, N. Y.

H. LEIB

55 Bridge Street Paterson, N. J.

379

אין שלאַכט־הויז

די טעג בין איך געווען אין שלאַכט־הויז אין אונזער שטאָדט טולא. דאָס שלאַכט־הויז איז בײַ אונז געבויט נאָך דעם נײַעם פערפאָלקאָמטען סיסטעם, ווי אין די גרויסע שטעדט, אַזוי, אַז די ערמאָרדעטע חיות זאָלען זיך וואָס ווייניגער מאַטערן. דאָס איז געווען פרײַטאָג, צוויי טעג פאַר טראיצא. בהמות זײַנען געווען זעהר פיעל.

נאָך פריהער, לעזענדיג דאָס פראַכטפאָלע בוך: „די עטהיק פון שפײַז", האָט זיך מיר פערוואָלט, זײַן אין שלאַכט־הויז, כדי מיט מײַנע אייגענע אויגען צו בעטראַכטען און דערוועהן דעם תמצית פון דער זאַך, וועלכע מ'האָט אין זינען, ווען מען רעדט וועגען וועגעטאַריזם. ס'האָט מיך האָט אָבער נישט דער־לאָזען, אַזוי ווי דאָס האָרץ דערלאָזט געוועהנליך נישט צו צו־קוקען די לײַדען, וועלכע מוזען געשעהן, אָבער וועלכע דו ביזט נישט בכח אָבצוהאַלטען; און איך האָב דעריבער אַלץ אָפּ־געלעגט.

—

אָבער ראָ נים לאַנג האָב איך זיך אויפ'ן וועג בעגעגענט מיט אַ קצב, וועלכער איז געגאַנגען אהיים און האָט זיך יעצט אומגעקעהרט קיין טולא. ער איז געווען נאָך נישט קיין גע־ניטער קצב, און זײַן פליכט איז געווען — צו שטעכען מיט'ן קינזשאַל. איך האָב איהם געפרעגט, צי עס טוט איהם נישט לייד צו הרג'ענען די בהמות. און ווי מען ענטפערט שטענדיג, האָט אויך ער געענטפערט: „צו וואָס רחמנות האָבען? מ'דאַרף דאָך". אָבער ווען איך האָב איהם געזאָגט, אַז עסען פלייש איז נישט נויטיג, האָט ער מסכים געווען, און האָט דאַן איינ־געשטימט, אַז עס איז טאַקי אַ רחמנות. „וואָס־זשע זאָל מען טאָן? מען מוז דאָך עסען", — האָט ער געזאָגט. „פריהע־

האָב איך מורא געהאַט צו שלאָפֿן. מיין פאָטער האָט אין זיין לעבען אפילו קיין הינדעל נישט געקוילעט". — מעהרסטענס קענען מענשען נישט הרג'ענען. ווי האָבען מיטלייד, אויסדריקענדיג דעם געפיהל מיט'ן וואָרט: „מורא האָבען". ער האָט אויך מורא געהאַט, אָבער ער האָט איבערגעהערט. ער האָט מיר ערקלערט, אז די גרעסטע ארבייט איז פרייטאָג, און ס'פערציהט זיך ביז'ן אבענד.

אָט דאָ מיט לאַנג האָב איך זיך אויך צוגערעדט מיט א כאָדאַט, א קצב. און ער איז אויך געווען פערוואונדערט פון מיין בעהויפטונג, אז ס'איז א חכמה צו הרג'ענען. און, ווי אימער, האָט אויך ער געזאָגט, אז אזוי מוז דאָס שוין זיין; דערנאָך אָבער האָט ער איינגעשטימט: „בעזאָנדערס, דאָס שטילינקע, הימישע קיהעלע. זי געהט די האַרציגע, זי גלויבט דיר. ב'לעבען א חכמה!

מיר זיינען אמאָל געגאַנגען פון מאָסקווע, און אויפ'ן וועג האָבען אונז אינטערגעפיהרט די בעלי־עגלות, וואָס זיינען געפאָהרען פון סערפוכאָוו צום מיהר און וואלד נאָך האָלץ. ס'איז געווען פאר יום־טוב. איך בין געזעסען אויף דער פאָדערשטער פוהר מיט'ן פוהרמאַן, א פייער, א געזונטער, א רויטער, א גראָבער, און, וואהרשיינליך, א שטאַרקער טרינקער. אריינפאָהרענדיג אין א דאָרף, האָבען מיר דערזעהן, ווי פון א הויף האָט מען געשלעפט צו דערהרג'ענען א גרויסען, אָפגעפאַשעטען, רויטליכען חזיר. ער האָט געקוויטשעט מיט א פערצווייפעלטער שטימע, וואָס איז געווען ענליך אויף א מענשליכען געשריי. פונקט אין דער צייט, וואָס מיר זיינען פארבייגעפאָהרען, האָט מען דעם חזיר אויפגעהויבען צו קוילענען. איינער פון די מענשען האָט איהם א פיהר געגעבען מיט א מעסער איבער'ן האַלז. ער האָט נאָך שטאַרקער, נאָך שרעקליכער געגעבען קוויטשען, האָט זיך אויסגעריסען און איז אוועקגעלאָפען, זיך בעגיסענדיג מיט בלוט. איך בין קורצזיכטיג, און איך האָב נישט געזעהן אלץ גענוי. איך האָב בלויז

געזעהן דאס רויטליכע, ווי א מענשענס, ליב פנ'ים חזיר און האב געהערט זיין פערצווייפעלטע קוויטשעריי; אבער דער פוהרמאן האט געזעהן אלע איינצעלהייטען, און, ניט אברייסענדיג קיין אויג, האט ער געקוקט אהינצו. דעם חזיר האט מען געכאפט, אנידערגעשליידערט און גענומען צו דערקוילען. ווען דאס קוויטשען האט זיך איינגעשטילט, האט דער פוהרמאן שווער אבגעזיפצט... „ניט שוין־זשע וועלען זיי פאר דעם קיין חשבון נישט אפגעבען?" האט ער אריינגערעדט.

אזוי שטארק איז ביים מענשען דער עקעל צו יעדען מארה, אבער דורך איינענעם ביישפיעל, דורך איבערייצען די מענשליכע תאוות, דורך דעם בעהויפטען, אז ס'איז ערלויבט פון גאט, און הויפטזעכליך דורך געוועהנהייט, ברענגט מען די מענשען צום פולשטענדיגען פערליערען פון דיזען נאטירליכען געפיהל.

פרייטאג בין איך געגאנגען אין שלאכטהויז, און בעגעגענדיג מיינעם א בעקאנטען, א שטילען און גוטען מענשען, האב איך איהם איינגעלאדען צו געהן מיט מיר.

— יא, איך האב געהערט, אז דא איז גוט איינגעארדענט, און האב געוואלט א קוק טאן, אבער אויב מען קוילעט דארטען, וועל איך ניט אריינגעהן.

— פארוואס? איך וויל דוקא דאס זעהן! אויב עסען פלייש, מוז מען דאך שלאכטען.

— ניין, ניין, איך קען נישט!

מערקווירדיג איז דערביי וואס אט דער מענש איז אליין א יעגער און הרג'עט פויגלען און ווילדע חיות.

מיר זיינען געקומען. ביים אריינפאהר האט זיך שוין אנגעהויבען צו פיהלען א שווערער עקעלהאפטער פוילער ריח, ווי פון סטאליערישע קליי אדער קליי־פארב. וואס ווייטער מיר זיינען געגאנגען, אלץ שטארקער איז געוועזען דער גערוך. די געביידע — א רויטע, פון ציגעל, זעהר א גרויסע, מיט ארקעס און הויכע קוימענס. מיר זיינען אריינגעגאנגען אין די טויערן.

רעכטס איז געווען א גרויסער ארומגעצאמטער הויף פון אונגעפעהר 1¼ דעסיאטינע —דאס איז א קליינער, אפגענער פלאץ, וואוהין מ׳פערטרייבט די פערקויפטע בהמות, — און אויף דעם עק פון דיזען פלאץ איז געווען דאס שטיבעל פון דעם הוואַרניק (ווייד־אויפזעהער); ליינקס זיינען געווען, ווי זיי היבען דאס, די קאמערן, ד. ה. ציממערן מיט הונדע טויערן, מיט אן אספאלטענעם, אויסגעבויגענעם באָדען, און מיט איינריכטונגען צו אויפהענגען און איבערדרוקען די טויטע קערפערס. ביי דער וואנד פון דעם שטיבעל רעכטס, זיינען אויף א באנק געזעסען א זעקס קצבים אין פארטוכער, בעגאָסענע מיט בלוט, מיט פארקאשערטע, פערשפריצטע ארבעל אויף די מוסקולישע הענד. שוין א האלבע שטונדע, ווי זיי האבען געענדיגט זייער ארבייט, אזוי, אז מיר האבען דאס מאל נור געקענט זעהן לעדיגע קאמערן. ניט קוקענדיג אויף דעם, וואס פון ביידע זייטען זיינען די טויערן געווען אָפען, איז אין קאמער געווען א שווערער גערוך פון וואַרעם בלוט. דער באָדען איז אינגאנצען געווען א ברוינער, א גלאנצענדיגער, און אין די גריבעלעך האט זיך אפגעשטעלט פארגליווערטעס, שווארצעס בלוט.

איינער פון די קצבים האט אונז דערצעהלט, ווי אזוי זיי קוילענען, און האט אונז אָנגעוויזען דעם פלאץ, וואו דאס קומט פאָר. איך האב איהם ניט אין גאנצען פערשטאנען און איך האב זיך געשאַפען א פאליטעס. אָבער זעהר שרעקליכעס בילד פון דעם, ווי אזוי מ׳הרג׳עט די לעבעדיגע בהמות, און האב געדענקט, ווי עס טרעפט זיך אָפט, אז די ווירקליכקייט וועט אויף מיר מאכען א קלענערן איינדרוק, ווי דאס פאָרגעשטעלטע. אָבער אין דעם האב איך א טעות געהאט.

דעם נעכסטען מאל בין איך שוין אין שלאכט־הויז געקומען אין צייט. דאס איז געווען פרייטאג פאר טראיצא. עס איז געווען א הייסער יוניטאָג. דער ריח פון קליי, פון בלוט איז נאך געווען שטארקער, בעמערקבארער, ווי ביי מיין ערשטען

בעזוך. די ארבייט איז געווען אין רעכטען ברען. דער גאנ־צער שטויביגער בריקעל איז געווען פול מיט בהמות, און בהמות זיינען אויך געווען אריינגעטריבען אין אלע שטאלען לעבען די קאמערן. ביים אריינפאהרן אויף דער גאס, זיינען געשטאנען פוהרען, מיט צו די שטאנגען און דייטעלס צוגע־בונדענע אקסען, קעלבער און פיה. וועגען, איינגעשפאנטע מיט גוטע פערד, מיט אנגעווארפענע לעבעדיגע קעלבער, וואס טרייסלען זיך מיט זייערע אראפגעהאנגענע קעפ, זיינען צוגע־פאהרען און האבען זיך אלע מאל אויסגעלעדיגט; און פונקט אזעלכע וועגען, מיט ארויסגעשטעקטע, שאקלענדיגע פיס פון געקוילעטע אקסען, מיט זייערע קעפ, העל רויטע לונגען און ברוינע לעבערס, זיינען אבגעפאהרען פון שלאכט־הויז. ביים פלויט זיינען געשטאנען די רייט־פערד פון די „הורטאווישטשי־קעס". די הורט־סוחרים גופא זיינען ארומגעגאנגען איבער'ן הויף אין זייערע לאנגע פראקען, מיט ריטער און בייטשען אין די הענט, ענטוועדער אבמערקענדיג מיט דושעגאכטס די בהמות פון איין בעל־הבית, אדער דינגענדיג זיך, אדער בעלי־בית'עווענדיג מיט'ן איבערפיהרען די אקסען און קיה פונ'ם בריקעל אין די שטאלען, פון וועלכע די בהמות קומען שוין ארויס גלייך אין די קאמערן. אט דיזע מענשען זיינען, ווי עס שיינט, שטארק געווען פערנומען מיט געלד־אנגעלעגענ־הייטען, מיט פערשיעדענע חשבונות, און דער געדאנק צו עס איז גוט אדער ניט צו הרג'ענען די חיות איז פון זיי געווען פונקט אזוי ווייט, ווי דער געדאנק וועגען דעם, פון וואס פאר א בעמיישען בעשטאנד עס איז די בלוט, מיט וועלכער עס איז געווען בעגאסען דער באדען פון דער קאמער.

פון די קצבים האט מען קיינעם נישט געזעהן אויפ'ן הויף. אלע זיינען זיי געווען אין די קאמערן, ארבייטענדיג. אין דעם טאג זיינען אויסגעקוילעט געווארען עפעס א 100 שטיק אק־סען. איך בין אריין אין קאמער און געבליבען שטעהן ביי דער טיהר. אבגעשטעלט זיך ביי דער טיהר האב איך דערפאר,

וואס אין קאמער איז זעהר ענג געווען פון די הענגענדיגע גופים און ווייל דאס בלוט האט געפלאסען אונטען און געקאפעט פון אויבען, און אלע קצבים, וועלכע האבען זיך דא געפונען, זיינען געווען אויסגעשמירט אין בלוט, און ארייגעהענדיג אין דער מיט, וואלט איך זיך זיכער אויך אויסגעשמירט אין בלוט. איין אונטערגעהאנגענעם גוף האט מען ארונטערגענומען, דעם צווייטען האט מען איבערגערוקט צו דער טיהר, דער דריטער— א געהרג'עטער אקס, איז געלעגען מיט זיינע ווייסע פיס ארויף, און דער קצב האט מיט זיין שטארקען פויסט געשונדען די אויסגעצויגענע פעל. פון דער טיהר, וואס אנטקעגען דער, ביי וועלכער איך בין געשטאנען, האט מען אין דערזעלבער־צייט אריינגעפיהרט א גרויסען, רויטען, זאטען אקס. צווייען האבען איהם געשלעפט. זיי האבען נאך ניט בעוויזען איהם אריינצופיהרען, ווי איך האב דערזעהן, ווי איינער א קצב האט א הויב געטאן זיין מעסער איבער זיין האלז און א שטארקען קלאפ געגעבען. דער אקס איז אנידערגעפאלען אויפ'ן בויך, גלייך ווי מ'וואלט איהם מיט אמאל אלע פיער פיס אונטערגע־האקט, האט זיך באלד איבערגעקאטשעט אויף א זייט און האט אנגעהויבען צו ווארפען מיט די פיס און מיט'ן גאנצען הינ־טערהלק. באלד האט זיך איין קצב א וואָרף געטאן אויף דעם פאדערטייל פון אקס, פון דער צווייטער זייט פון זיינע זיך ווארפענדע פיס, האט איהם אנגעכאפט פאר די הערנער, צו־געדריקט דעם קאפ צו דער ערד, און אן אנדער קצב האט מיט א מעסער איהם איבערגעשניטען דעם האלז, און פון אונטער זיין קאפ האט א שטראם געטאן שווארצרויטע בלוט, אונטער וועלכע אן איינגעשמירטער אינגעל האט אונטערגעשטעלט א בלעכענעם בעקען. פאר דער גאנצער צייט, וואס מ'האט דאס געטאן, האט זיך דער אקס אהן איבערהער געריסען מיט'ן קאפ, פרובירענדיג זיך אויפצוהויבען, און האט זיך געשלאגען מיט אלע פיער פיס אין דער לופטען. דער בעקען איז שנעל אנגע־פילט געווארען, אבער דער אקס איז נאך אלץ געווען לעבעדיג

און, שווער פאָבענדיג מיט'ן בויך, האָט ער געוואָרפען מיט די פאָדערשטע און הינטערשטע פיס, אַז די קצבים האָבען זיך געמוזט אָברוקען פון איהם. ווען איין בעקען איז פול געוואָרען, האָט איהם דער איינגעל אַוועקגעטראָגען אויפ'ן קאָפּ אין דער אַלבומינען־פאַבריק. אַן אַנדערער האָט אונטערגעשטעלט נאָך אַ בעקען, וועלבער האָט אויך אָנגעהויבען זיך אָנצופילען. דער אָקס האָט נאָך אַלץ געפּאָבעט מיט'ן בויך און געוואָרפען מיט די הינטערשטע פיס. ווען דאָס בלוט האָט אויפגעהערט צו רינען, האָט דער קצב אונטערגעהויבען דעם אָקס'ס קאָפּ און אָנגעהויבען אַרונטערצורייסען פון איהם די פעל. דער אָקס האָט נאָך אַלץ געהאַלטען אין וואַרפען זיך. דער קאָפּ איז נאַקעט געוואָרען, געוואָרען רויט איבערגעצויגען מיט ווייסע אָדערן, און האָט בעקומען דעם אויסזעהן, וואָס די קצבים האָבען איהם געגעבען. פון ביידע זייטען איז אַראָבגעהאָנגען די פעל. דער אָקס האָט נישט אויפגעהערט זיך צו וואַרפען. אַן אַנדער קצב האָט אָנגעכאַפּט דעם אָקס פאַר אַ פוס, איינגעבראָכען און אָבגעשניטען זי. אין בויך און אין די איבעריגע פיס איז איבערגעלאָפען אַ מין ציטער. מען האָט אָבגעשניטען אויך די איבעריגע פיס און זיי אַוועקגעוואָרפען אַהין, וואו מען האָט צונויפגעוואָרפען די אָקסענע פיס פון איין בעל־הבית. נאָכדעם האָט מען צוגעשלעפּט די טויטע מאַסע צום קלאָץ, דאָרט האָט מען זי צוהאַקט אויף שטיקער, און דאָרט איז שוין מעהר אויך קיין בעוועגונג נישט געווען.

אַזוי האָב איך געזוכט פון דער טיהר איפ'ן צווייטען, דריטען, פיערטען אָקס. מיט אַלע איז געווען דאָסזעלבע: דערזעלבער אָבגעשניטענער קאָפּ, מיט'ן פאַרביסענעם צונג און מיט'ן זיך וואַרפענדיגען הינטערחלק. דער אונטערשיעד איז געווען נאָר, וואָס נישט שטענדיג איז עס דעם שלאַכטער געלונגען צו טרעפען אין ריכטיגען פלאַץ. עס פלעגט פּאַסירען, אַז דער שלאַכטער האָט ניט געטראָפען, און דער אָקס האָט זיך געוואָרפען, געשריען, בעגיסענדיג זיך מיט בלוט, און גע־

ריסען זיך פון די הענט. דאן אָבער פלעגט מען איהם ארונטערציהען אונטער קלאָץ, ווידער — א קלאפּ מיט'ן מעסער, און דער אָקס איז געפאַלען.

איך בין נאָכדעם ארייננעגאנגען פון דער זייט פון יענער טיהר הויף וועלכע מען פיהרט אריין. דאָ האָב איך געזעהן דאָסזעלבע, אָבער נעהענטער, און דערפאַר דייטליכער. איך האָב דאָ, דער עיקר, דערזעהן דאָס, וואָס כ'האָב פון דער ערשטער טיהר נישט געזעהן: מיט וואָס מען האָט געצוואונגען די אָקסען אריינצוגעהן אין טיהר. יעדעס מאָל, ווען מען האָט גענומען אן אָקס פון הויף און מען האָט איהם געשלעפּט מיט א שטריק צוגעבונדען צו די הערנער, פלעגט ער, פיהלענדיג בלוט, איינשפּארען זיך, אַמאָל שרייען און זיך צוריקשטורמען. מיט געוואַלד איהם ארייננשלעפּען וואָלט פאר צוויי מענשען אוממעגליך געווען, און דערפאַר פלעגט יעדעס מאָל, ביי אזא פאַל, אונטערקומען א קצב פון הינטען, אָנגעהמען דעם אָקס פאר'ן עק און איהם אזוי שטאַרק דרעהען, אז די קנאָכען האָבען אויס געקנאַקט, און דער אָקס פלעגט זיך דאן רוקען ווייטער.

נעענדיגט מיט די אָקסען פון איין בעל־הבית, האָט מען אָנגעהויבען צו פיהרען די בהמות פון'ם צווייטען. די ערשטע בהמה פון דער פּאַרטיע איז געווען א בוהיי (סטיר), א שטאָלצער, שעהנער, שוואַרצער, מיט ווייסע פלעקען און ווייסע פיס,—א יונגע, מוסקולעסטע, ענערגישע חיה. מען האָט איהם געשלעפּט. ער האָט אראָבגעלאָזען זיין קאָפּ און האָט זיך ענטשלאָסען איינגעשפּאַרט. נור דער קצב, וואָס איז געשטאַנען פון הינטען, האָט איהם אָנגענומען ביים עק, ווי א מאַשיניסט נעהמט אָן די הענטעל פון א פייפעל, האָט איהם איבערגעדרעהט: די קנאָכען האָבען געקנאַקט, און דער ביהאי האָט זיך א לאָז געטאָן פאָראויס אומוואַרפענדיג זיינע מחברים. וואָס האָבען איהם געשלעפּט פאר'ן שטריק, און ווידער זיך איינגעשפּאַרט. ניט קיין טראָט צו מאַכען, קוקענדיג אָן א זייט מיט

זײַן מיט בלוט פֿאַרגאָסענעם אויג. דער עק האָט װידער אָנגעהויבען קנאַקען, דער בוהאַי האָט זיך אַ ריס געטאָן און איז באַלד געװען דאָרט, װאו ער האָט געדאַרפֿט זײַן. דער שלאַכטער איז צוגעגאַנגען, זיך צוגעצילט און אַ קלאַפּ געטאָן. דער קלאַפּ האָט ניט געטראָפֿען אין ריכטיגען אָרט. דער בוהאַי איז אונטערגעשפּרונגען, אָנגעהויבען דרעהען מיט'ן קאָפּ, אַרויסגעלאָזען אַ װילדען געשריי און, בענעטענדיג זיך מיט בלוט, האָט ער זיך אַרויסגעריסען און אַ װאָרף געטאָן זיך צוריק. אַלע, װאָס זײַנען געשטאַנען אין טיר, האָבען אויפגעציטערט. די געניטע קצבים האָבען מיט העלדישקייט, װאָס האָט זיך בײַ זײ אויסגעאַרבייט פֿון געפֿאַהר, זיך אָנגעכאַפּט דעם שטריק, װידער אַמאָל בײַם עק, און דער בוהאַי האָט זיך װידער געפֿונען אין קאַמער, װאו מען האָט זײַן קאָפּ צוגעצויגען אונטער'ן קלאָץ, פֿון װאַנען ער האָט זיך שוין נישט אַרויסגעריסען. דער שלאַכטער האָט שנעל מיט'ן אויג אויסגעטאַסטען דאָס אָרט, װאו די האָר צוגעהען זיך אויפ'ן שטערן, און ניט קוקענדיג אויף די בלוט, האָט ער עס געפֿונען, און אַ שטאַרקען קלאַפּ געטאָן. און די שעהנע, פֿול מיט לעבען, בהמה, איז אומגעפֿאַלען, זיך אָנגעהויבען צו שלאָגען מיט'ן קאָפּ, מיט די פֿיס. בעת מען האָט אַרויסגעלאָזען דאָס בלוט און אָפּגעשונדען דעם קאָפּ.

— אַזאַ פֿאַרפֿלוכטער טײַװעלע, געפֿאַלען איז ער אויך נישט. װאָס מען דאַרף! האָט געמורמעלט דער קצב, אַראָפּשנײַדענדיג די הויט פֿון קאָפּ.

אין ה̄ מינוט אַרום האָט שוין אַרויסגעשטאַרצט אַ הויטער, אַנשטאָט דעם פֿריהערדיגען שװאַרצען, קאָפּ, מיט גלעזערנע אָנגעשטעלטע אויגען, װעלכע האָבען מיט פֿינף מינוט צוריק געגלאַנצט מיט אַזאַ שעהנעם קאָליר.

נאָכדעם בין איך געגאַנגען אין דער אַפּטײלונג, װאו מען שנײַדט די קלײנע פֿיה. זעהר אַ גרויסע קאַמער, אַ לאַנגע מיט אַן אָפּגעפּאַלטענעם דיל און טישען מיט פֿאַרענטשעס, אויף װעל-

כע מען קוילעט שעפסען און קעלבער. דא איז שוין די ארביט געווען בערענדיגט; אין דער לאנגער קאמער, וואס איז געווען דורכגעזאפט מיט'ן גערוך פון בלוט, זיינען געווען בלויז צוויי קצבים. איינער האט געבלאזען אין פיס פון א שוין געהרג'עטען באראן און האט געפאטשט מיט'ן האנד איבער דעם אנגעבלאזענעם בויך; דער אנדערער, א יונגער בחורמאן אין א מיט בלוט־פארשפריצטען פארטוך, האט געריכערט א אויסגעבויגענעם סיגארעט. מעהר איז קיינער נישט געוועזן אין דער טונקעלער, לאנגער מיט א שלעכטען גערוך דורכגעזאפטער קאמער. באלד נאך מיר איז אריינגעקומען נאכ'ן אויסזעהן נאך, אן אויסגעדינטער סאלדאט און האט אריינגעבראכט א יונגען שווארצען לעמעל, מיט צונויפגעבונדענע פיס און מיט א צייכען איבער'ן האלז, און האט אוועקגעלעגט איהם אויף איינעם פון די טישען, אזוי ווי אויף א בעטיל. דער סאלדאט, ווי עס שיינט, א בעקאנטער, האט זיך געגריעבט, פארפיהרט א שמועס וועגען דעם ווען דער בעל־הבית לאזט פריי. דער יונג מיט'ן סיגארעטיל איז צוגעגאנגען מיט א מעסער, וועלכען ער האט א פריהר געטאן איבער'ן ברעג טיש, און האט געענטפערט, אז יום־טוב־צייט. דאס לעבעדיגע לעמעלע איז געלעגען פונקט אזוי שטיל, ווי דער טויטער באראן, אנגעבלאזען, נור שנעל שאקלענדיג מיט'ן קורצינקען וויידעלע, און פאכענדיג מיט די זייטען עפטער, ווי געוועהנליך. דער סאלדאט האט לייכט, אהן אנשטרענגונג, אונטערגעהאלטען זיין אויפגעהויבענעם קאפ; דער יונג, פארטזעצענדיג דעם געשפרעך, האט דעם לעמעלע אנגענומען מיט דער לינקער האנד פאר'ן קאפ, און רוהיג איינגעשניטען זיין האלז. דאס לעמעלע האט זיך א שטארקער טרייסעל געטאן, און זיין עק האט זיך שוין אויפגעהערט צו דרעהען. דער יונג, אבווארטענדיג ביז דאס בלוט וועט אבפליסען, האט אנגעהויבען צו פארריבערן דעם אויסגעלאשענעם סיגארעט. דאס בלוט האט זיך גענאר־

טען, דאָס לעבעל האָט זיך געוואָרפען, און דער געשפּרעך איז אָנגעגאַנגען אָהן אונטערברעכונג.

און יענע היהנער און היהנדלאַך, וועלכע שפּרינגען יעדען טאָג אין טוידענדער קיבען, אָזוי קאַפּויש און שרעקליך, מיט די אָרונטערגעשניטענע קעפּלאַך, זיך בערגיסענדיג מיט בלוט און וואַרפענדיג מיט די פליגלען!

און ווען, אַן אידעלע, צאַרטע דאַמע וועט פּרעסען די קערפּערס פון אַט די חיות מיט פולער זיכערהייט אין איהר געדעכטניס, בעהויפּטענדיג צווי נעגענזעצליכע, איינס דאָס אַנדערע אויסשליסענדיגע הנחות.

ערשטענס, אַז זי, ווי עס פערזיכערט איהר דאָקטאָר, איז אַזוי דעליקאַט. אַז זי קאָן נישט אריבערטראָגען בלויז פלאַנצען־שפּייז, און אַז פאַר איהר שוואַכען אָרגאַניזם איז איהר נויטיג פלייש־שפּייז; און צווייטענס, אַז זי איז אַזוי עמפּפינדליך, אַז ניט נור קען זי אַליין קיין יסורים נישט פערשאַפען, נור זי קען עס אפילו נישט צוזעהן.

און דאָך איז זי שוואַך, אָט די אָרימע פּריצ'טע, נור דערפאַר, וואָס מען האָט איהר צוגעוואָהנט צו נעהרען זיך מיט שפּייז, וועלכע איז נישט איינגעשאַפטליך פאַר מענשען; ווידער קען זי נישט ניט פערשאַפען קיין ליידען צו חיות, ווייל זי פרעסט דאָך זיי.

מיר רעגען זיך ניט איינרעדען, אַז מיר ווייסען דאָס ניט. מיר זיינען ניט קיין שטרויס־פויגעל, און מיר קאָנען ניט גלויבען, אַז אויב מיר וועלען נישט קוקען, דאַן וועט נישט זיין דאָס, וואָס מיר ווילען נישט זעהן. נאָך מעהר איז דאָס אוממעגליך, ווען מיר ווילען נישט זעהן דאָס יעניגע, וואָס מיר ווילען עסען. און איבערהויפּט, ווען עס וואָלט באַמת געווען נויטווענדיג. נור לאָמיר זאָגען, אַז עס איז נישט נויטווענדיג,

דארף מען עס אָבער אויף עפּעס האָבען? — אויף גאָרנישט.*) נור דאָרום, כדי צו ערציהען אין זיך טהיערישע געפיהלען, ענטוויקלען אין זיך שלעכטע לײדענשאַפטען, אויסגעלאַסענהייט, שכרות. וואָס עס ווערט אויך שטענדיג בעשטעטיגט דורך דעם, וואָס יונגע, גוטע, ניט פאַרדאָרבענע מענשען, אי בעדהויפּט פרויען און מיידלאָך, פיהלען, ניט ווייסענדיג, ווי אזוי איינס קומט ארויס פונ'ם צווייטען, אז טוגענד און זיטליכקייט קען זיך ניט חבר'ען מיט א ביפסטעקס, און ווען זיי בעקומען א פערלאַנג צו ווערען גוטע מענשען, וואַרפען זיי גלייך אָוועק דאָס פלייש־עסען.

וואָס־זשע וויל איך זאָגען? אז כדי מענשען זאָלען זיין מאָראַליש, מוזען זיי אָוועקוואַרפען דאָס פלייש־עסען? ניין, לחלוטין נישט.

איך האָב נור געוואָלט זאָגען, אז כדי צו פיהרען א גוט לעבען, איז נויטיג א געוויסע אָרדנונג פון גוטע טהאַטען; אז אויב דאָס שטרעבען צו א גוט לעבען איז ערנסט ביים מענשען, דאַן וועט עס אומבעדינגט אָנגעהמען א געוויסע אָרדנונג; און אז אין דיזער אָרדנונג וועט די ערשטע טוגענד, איבער וועלכער עס וועט ארבייטען, זיין — דאָס צוריקהאַלטען זיך און זעלבסטבעהערשונג. שטרעבענדיג אָבער צום צוריקהאַלטען

די, וועלכע צווייפלען אין דעם, זאָלען לעזען יענע צאָהלרייכע, צוזאַמענגעשטעלטע פון גרויסע געלעהרטע און דאָקטוירים, ביכער איבער דעם ענין, אין וועלכע עס ווערט דערוויזען, אז פלייש איז ניט נויטיג פאַר'ן מענשענס נאָהרונג. און זאָלען זיי זיך נישט צוהערען צו די אַלטמאָדישע דאָקטוירים, וועלכע פערטיידיגען די נויטווענדיגקייט פון פלייש־עסען נור דערפאַר, ווייל זייערע עלטערן און אור־עלטערן האָבען עס אָנערקענט, און זיי אָנערקענען עס אויך. זיי פערטיידיגען דאָס מיט א מין עקשנות און קנאה, ווי מען פערטיידיגט אימער אַלץ, וואָס איז אַלט און אָבגעלעבט.

זיך, וועט דער מענטש אונבעדינגט ווידער נאָכפאָלגען א גע־וויסע אָרדנונג, און אין דער דאָזיגער אָרדנונג וועט דאָס ער־שטע זיין דאָס צוריקהאַלטען זיך אין שפּייז; עס וועט זיין דער תענית. פאַסטענדיג, — אויב ער זוכט ערנסט און איבּריכ־טיג דאָס גוטע לעבען, — וועט ער פריהער פון אַלין זיך אָפּ־האַלטען פון עסען פלייש פון חיות. ווייל, שוין ניישט רעדענדיג וועגען רעם, וואָס דאָס ערוועקט די לײדענשאַפטען, איז דער געברויך פון פלייש איינפאַך אונמאָראַליש, ווייל עס פאָדערט א טהאַט, וואָס איז מאוס און געגען דער מאָראַל — דאָס מאָר־דען, און דאָס ווערט ארויסגערופען נור פון פרעסעריי, פון בע־געהר צו נאַשעריי.

פאַרוואָס דווקא דאָס צוריקהאַלטען זיך פון פלייש עסען וועט זיין דער ערשטער טריט אין פאַסטען און מאָראַלישען לעבען, איז שוין גענוג גוט ערקלעהרט, און ניישט פון איין מענשען, נור פון דער גאַנצער מענשהייט דורך איהרע בעסטע פאָרשטעהער אין׳ם מיטך פון דעם גאַנצען בעוואוסטזיניגען לעבען פון דער מענשהייט.

אָבער פאַרוואָס, אויב די אונגעזעצליכקייט, איך מיין, די אונמאָראַלישקייט פון דער טהיערישער שפּייז איז_אזוי לאַנג בעקאַנט דער מענשהייט, זיינען די מענשען דאָך ביז יעצט ניישט געקומען צום אנערקענען פון דיזען וויכטיגען געזעץ? וועלען פרעגען מענשען, וועלכע זיינען פון שטענדיג געוואָהנט צו פיהרען זיך ניט אזוי פיעל לויט זייער אייגענעם פער־שטאַנד, ווי לויט דער אַלגעמיינער מיינונג. די תשובה אויף דער פראַגע איז, אז די גאַנצע עטהישע בעוועגונג פון דער מענשהייט, וואָס שאַפט דעם גרונד פון יעדער בעוועגונג, געהט שטענדיג זעהר לאַנגזאם; אָבער, אז דער סמן פון אן אמת׳ער, ניט צופעליגער בעוועגונג איז איהר אונאויפהערליכקייט און איהר שטענדיגע פערשנעלערונג.

און אזוי איז די בעוועגונג פון וועגעטאַריזם. דיזע בע־וועגונג איז אויסגעדריקט אין אַלע געדאַנקען פון יענע גע־

לעהרטע רענקער, וועלכע זיינען אויסגערעכענט אין בוך „די שפּיזעטיק“ און אין לעבען פון דער מענשהייט אליין, וועלכע געהט ביסלעכווייז, אלין מעהרער און מעהרער, אונבעוואוסטזיניג פון פליישעסען צו פלאנצען־שפּייז, און בעוואוסטזיניג — אין דער בעוועגונג פון וועגעטאריזם, וועלכע שפּאנט פאָרווערטס מיט אזעלכע גיגאנטישע שריט און פערכאַפּט אלין גרעסערע שטרעקען. דיזער בעוועגונג געהט פאַר די לעצטע יאָהר אלין שנעלער און שנעלער: אלין מעהר און מעהר ביכער און זשורנאלען ערשיינען יעדעס יאָהר, וועלכע ווערען ארויסגעגעבען צוליעב דיזען צוועק; אלין מעהרער בעגעגענען מיר מענשען, וועלכע ענטזאגען זיך פון פליישׁ־שפּייז; און אין אויסלאנד, בעזונדערס אין דייטשלאנד, ענגלאנד און אמעריקא פארגרעסערט זיך מיט יעדען יאָהר די צאָהל פון די וועגעטאריאנער האָטעלען און רעסטאוראנען.

אָט די בעוועגונג דארף בעזונדערס זיין טייער פאַר מענשען, וואָס לעבען מיט דער שטענדיגער שטרעבונג צו פערווירקליכען גאָט'ס קעניגרייך אויף דער ערד, ניט דערפאַר, ווייל דער וועגעטאריזם איז א וויכטיגער שריט צו דיזען קעניגרייך (אלע אמת'ע שריט זיינען אי וויכטיג, אי ניט וויכטיג), נור דערפאַר, ווייל דאָס דיענט פאַר א סמן, אז דאָס שטרעבען צו מאָראלישע פערפאָלקאָמענהייט פון דעם מענשען איז ערנסט און אויפריכטיג, ווייל דאָס שטרעבען האָט אָנגענומען די איינע אָנפערענדערליכער אָרדנונג, וואָס הויבט זיך אָן פון ערשטען שטאַפּעל.

מען קען זיך אמת פרעהען דערמיט, פּונקט ווי עס וואָלט געקענט זיך פרעהען די מענשען, וועלכע, שטרעבענדיג ארויפצוגעהן אין דער הויך פון א הויז, האָבען פריהער אומזיסט געקלעטערט אויף די ווענט פון פערשיעדענע זייטען און האָבען פּלוצלונג געפונען דעם ערשטען שטאַפּעל פון'ם לייטער, און אלע האָבען זיך צונויפגעזאמעלט ארום איהם, וויסענדיג, אז קיין אנדער וועג ארויף־צו איז נישטאָ, א חוץ דיזען ערשטען שטאַפּעל פון'ם לייטער.

ע נ ד ע.

עסט וועגעטארישע שפייזען — אנשטאט פלייש
געפרובט

דר. קעלאג׳ס בעטטל קריק

וועגעטארישעס פראטאס און נאטאס ווערט געמאכט פון פערשיעדענע ניסען און גלוטען מעהל, פריי פון אלע טהיערישע קראנקהייטס־קעמס, ווי אויך פון פוטער. עס איז פאר־דעזוע עהנליך און געשמאק צו פלייש, אבער פיעל רייגער, מעהר נארהאפט, לייכט צום פערדייען, לייכט צום צוגרייטען אין דער פארמע פון קאטלעטען אדער בראטען, געבריט אדער געדעמפפט.

צוקער קראנקהייט (דייעביטיס) ליידענדע קענען דאס עסען, אהנע עטוואס צו שאדען פיר זייער געזונד. פראטאס און נאטאס האט 50 פראצענט מעהר נאהרונגס־שטאף ווי פליישען אדער געפליגעל (עס איז אהנע גיפט־שטאפען). פיר די וואס ליידען פון מאגען דורך שלעכטע צייהן, קענען דורך די שפייזען געפינען די בעסטע הילף. איך ווערען סערווירט פערשיעדענארטיגע געקאכטע נארהאפטע שפייזען. מיר האבען אויך צו פערקויפען א פולען אויסוואהל פון די בעריהמטע בעטטל קריק סאניטאריום שפייזען, און בין אויך צופריעדען צו די אלע קויפער ווי צו לערנען, ווי אזוי די שפייזען צו פערטיגען.

שילדקראוט׳ס וועגעטאריער רעסטאוראנט
198 איסט בראדוויי, נ. י.

געגענאיבער די עדיוקיישאנאל אלייענס.

דער טאלסטא׳אנער וועגעטארישער רעסטאוראנט
55 צווייטע עוועני, נויארק.

מאדערנער וועגעטארישער רעסטאוראנט,
26 דעלענסי סטריט, נויארק.

מאזאר׳ס וועגעטארישער רעסטאוראנט,
67 צווייטע עוועני, נויארק.

Smolker's Vegetarian Restaurant, 538 Bushwick Ave., Brooklyn, N. Y.

וועגעטאריאנער, אויפמערקזאם!

איהר קענט ביי אונז בעקומען

ביכער אין פערשידענע שפראכען

ספעציעל, וועלכע בעשפרעכען די לעהרע פון וועגעטעריזם פיר בילליגע פרייזען.

אויך נעהמען מיר ביכער צום איינבינדען.

J. COHEN

1149 N. CAMPBELL AVE. Near Division St.

„דער וועקער"

א מאנאטליכע אידישע א. וו. וו. צייטונג

ארויסגעגעבען פון אידישען בראנטש 2 לאקאל 79, א. וו. וו. נויארק.

פאלגענדע מיטארבייטער וועלען אנטהייל נעהמען:

1) וו. ד. הייוואוד, 2) י. א. הורוויטש, 3) ג. פלין, 4) ב. ליבער, 5) ב. לעווינה, 6) א. דזשיאוואניטי, 7) דז. עטטאר, 8) איבערט, 9) ס. דושאנס, 10) י. קאהן און מיטגליעדער פון אידישע בראנטשעס.

יעהרליכע סובסקריפשאן אין יונייטעד סטייטס — — 30ס.

אין קענעדע און אנדערע לענדער — — — — — — 45ס.

DER WEKER

68 E. 12th St., I. W. W. Hall - - NEW YORK

ב. סאזער

וועגעטארישער רעסטאראנט

67 — 2טע עוועניו, קארנער 4טע סטריט, נויארק.

די בעסטע וועגעטארישע שפייזען.

פּעטערסאנער ראַדיקאַלען, אויפמערקזאַם !

דער הומאנא־וועגעטאַריאנער רעסטאראַנט

האַט זיך שוין געעפענט אין 55 פּרידוש סטריט
וואו איהר קענט שטענדיג געפינען
היגיעניש־געזונדע, נאַרהאַפט־געשמאַקפאַלע מאכלים
פאַרבעריטעט פון די בעסטע גרינסען און פרוכטען.
קומט איין מאָל, וועט איהר דאס צווייטע מאָל געוויס אייך
אייערע פריינד מיטברענגען.

ה. לייב, מענעדושער.

אום צו געניסען נאַטור געשמאַקע, ריינע שפייזען פיר
אייער געזונד קערפערליך און אייער מאָראַל גייסטיג,
דאַן בעזוכט

שילדקראוט'ס
וועגעטעריאנער רעסטאראַנט

198 איסט בראָדוויי, נויאָרק.

For a Substantial and Nourishing Meal
VISIT

Schildkraut's VogetarianRestaurant

198 E. Broadway, New York
Opp. Educational Alliance

Visit my plac: once and you will surely bring your friends with you on your next visit, others do

טאָלסטאָי װעגעטאַרישער רעסטאָראַן

1431 ביינברידזש סטריט, פילאַדעלפיא.

דער מאָדערנער צײַט פּאַסט דאָרטן רעסטאָראַנט איז נים נאָר צו זײַטן דעם פּרײַזעבער, אז מען דאַרף פּין צאָרטע פּראָנצען פּאַרבעריטען די געשמאַקסטע או נאַטירלעכסטע מאכלים. נאָר ער זאָל אויך שטרעבען צו זײַן דער מיטעלפּונקט פון דער װעגעטאַריאַנער בעװעגונג אין דער צענטער פון אַלע דאָרטיגע װעגעטאַריאַנער.

שוין אָפען ! שוין אָפען !

דער מאָדערן
װעגעטאַרישער רעסטאָראַן

אין 104 ריווינגטאָן סטריט, ניו-יאָרק

בעדינט אייער נאַטירלעכע באַנקעטאַרישע-זייטיגע דיעטעטישע װעגעטאַרישע מאכלים פון די בעסטע שפּייזען.

דזשייקאָב בייבער.

Health and Efficiency

Improve yourself by eating Berhalter's Health Foods.

WE are experts in the making of Health Breads—Wheat - Meal Bread, Bran Bread, Whole Rye Bread, Delicious Whole Wheat Fruit Bread, Whole Meal Cookies, Cup Cakes, and many other good, Wholesome foods—call and find out something new.

We sell Books and Magazines on natural methods of living.

The Berhalter Health Food Co.

TWO STORES

Main Store & Bakery:
1423 N. Clark St.
Superior 1289

Branch Store:
132 E. 43rd St.
Kenwood 3058

CHICAGO, ILL.